

HARRY FRANCIS MALLGRAVE

GOTTFRIED SEMPER: EIN ARCHITEKT DES 19. JAHRHUNDERTS
GOTTFRIED SEMPER: AN ARCHITECT OF THE NINETEENTH CENTURY

Gottfried Semper, design for a theater in Rio de Janeiro, 1858. Institut gta, Semper Archiv, ETH Zurich (Mallgrave 1996, p. 252, Fig. 106)

Gottfried Semper (1803 - 1879) is an architect of considerable prominence in the German-speaking realm, but known outside mostly for his theoretical work. His built *oeuvre* has been understood by modernism as squarely rooted in outdated and reactionary 19th century historicism. For many decades the perception of Semper outside Germany, Austria, and Switzerland was limited by the fact that neither his theoretical nor his practical work was accessible to English-speaking readers, for lack of monographies on Semper and of translations of his fundamental writings. Much of the understanding of Semper outside the German-speaking realm was therefore based on other persons judgment and second- or even third-hand knowledge, especially that of Turn-of-the-Century historians and theoreticians such as Alois Riegl, and architects such as Peter Behrens.

The American architectural historian Harry Francis Mallgrave has devoted a considerable part of his research efforts to German architectural theory and theorists of the 19th century, with a particular focus on a revision of Semper's work and an unbiased

assessment of Semper's significance as a forefather of current architectural trends. With two publications over a period of eight years, Mallgrave has for the first time opened up the person Semper to direct scrutiny by English readers: First, by publishing a comprehensive monography on Semper ("Gottfried Semper. An Architect of the Nineteenth



Ernst Kietz, *Gottfried Semper*, 1850. Institut für Geschichte und Theorie der Architektur (gta), Semper Archiv, ETH Zurich. (Mallgrave, 1996, p. 178, Fig. 75)

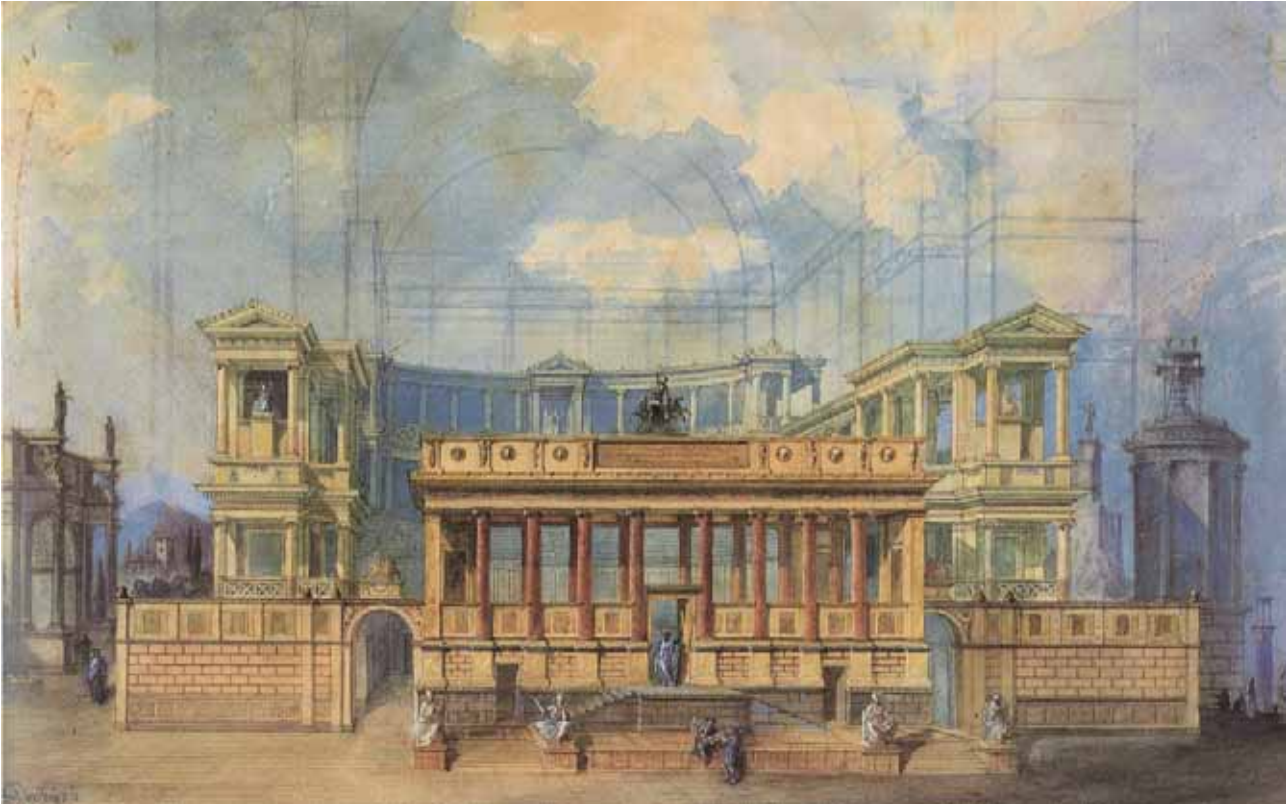
The illustrations are taken from Mallgrave, 2001 (the crossreferences are indicated in parantheses which appear in the English publication 1996). The captions are taken from Mallgrave, 1996.

HARRY FRANCIS MALLGRAVE
GOTTFRIED SEMPER: EIN ARCHITEKT
DES 19. JAHRHUNDERTS
 (Tr. by Joseph Imorde and Michael Gnehm,
 gta Verlag, Zürich, 2001)
 hardcover, 430 p.

ISBN 3-85676104-7

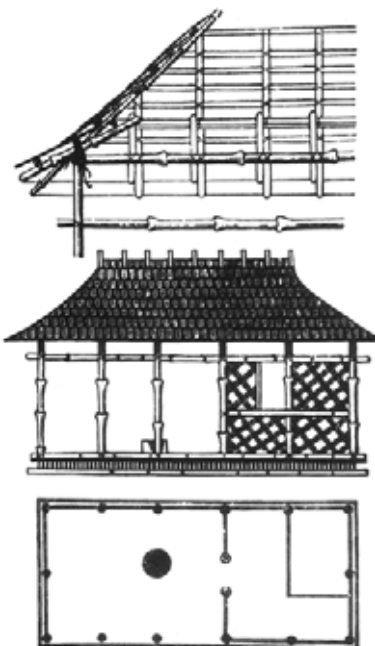
GOTTFRIED SEMPER: AN ARCHITECT OF
THE NINETEENTH CENTURY
 (Yale University Press, New Haven &
 London, 1996)

ISBN 0-300-006624-4



Gottfried Semper, colored design for Roman amphitheater, Sydenham Crystal Palace, 1854. Institut gta, Semper Archiv, ETH Zurich (Mallgrave, 1996, p. 216, Fig. 83)

Caribbean hut from Trinidad on display at the Great Exhibition of 1851. From Gottfried Semper, *Der Stil*, vol. II, 1863. (Mallgrave 1996, p. 199, Fig. 81)



Century", Yale University Press, New Haven & London, 1996); then, by offering the first integral translation of "Der Stil in den technischen und tektonischen Künsten" (Frankfurt a.M., 1863), Semper's theoretical key work ("Style in the Technical and Tectonic Arts; or, Practical Aesthetics", translated by Harry Francis Mallgrave and Michael Robinson, with an Introduction by Harry Francis Mallgrave, Getty Research Institute Publications, Los Angeles, 2004).

Mallgrave's monography has enjoyed high critical acclaim. Its scholarly significance has recently been underlined by the recent publication of a German translation by Verlag gta, the publication unit of the Institute of History and Theory of Architecture of the ETH in Zurich. The institute itself is a center for research on Semper and houses a significant archive related to the architect.

That an American monography on Semper should now be published in Switzerland is not accidental. Here as elsewhere, interest in Semper has seen its ups and downs, with a number of scholars holding fast – for

instance, Kenneth Frampton's "Studies in Tectonic Culture", 1995. Recently, however, interest has risen considerably also among practicing architects, such as Burkhalter & Sumi. Even Herzog & de Meuron's preoccupation with cladding, materiality, and surfaces could be seen as a re-emergence of some of the ideas Semper expressed in his writings and, although less obviously, in his architectural oeuvre. In 2003 and 2004, for the first time in many years, a joint exhibition and publication project of the Architecture Museum of the Technische Universität in Munich and of the Zurich Museum of Design presented an integral view on Semper's theoretical and practical work as well as the latest research on Semper to a larger audience in Switzerland and Germany (Winfried Nerdinger and Werner Oechslin, ed.: "Gottfried Semper 1803-1879: Architektur und Wissenschaft", Prestel Verlag, Munich, Berlin, London and New York / gta Verlag, Zurich, 2003).

With his monography on Semper, Mallgrave pursues two goals: first, to show that much of what is commonly thought about Semper is the result of misunderstandings or second-hand knowledge, handed down over



W. Ungers, *Gottfried Semper*, 1871. From *Zeitschrift für bildende Kunst*, 1879. (Mallgrave, 1996, p. 325, Fig. 133)



Gottfried Semper, Titelpage from *Der Stil* with Semper's handwritten corrections (does not exist in the publication from 1996)

generations of theoreticians and practitioners. Second, to prove that there is no discrepancy in the quality of the work of Semper as a theoretician and as an architect, that indeed both is of a high order.

To achieve this, Mallgrave puts Semper, his thoughts and actions into their historical context. Semper was indeed very much a man of his time, and the middle of the 19th century was a time of rapid and deep changes in Germany and of social upheaval. Mallgrave analyzes Semper's own ideas in the context of the social and political developments in Germany and in the other countries where Semper stayed - France, England, Switzerland, and Austria -, and he looks carefully at the ways Semper's texts and built work were read and interpreted by the following generation of theorists and practitioners. He shows how, in the eyes of modernists in Switzerland and Germany, Semper's work was falsely understood as the antithesis of the modern movement, a concept rooted in the past.

Mallgrave consequently interprets Semper's architecture in the light of his writings. He does this in contrast to previous, more superficial analyses which fail to go beneath the "historicist" branding of Semper's style. Mallgrave shows that Semper was neither rationalist nor materialist, as many have claimed him to be; that his understanding was rather one of architecture as a sacred art. Semper's work proved highly influential, even though Semper's successors did not necessarily acknowledge such a heritage. Semper's ideas, Mallgrave shows, were at the root of other architects' work, such as Richardson, Furness, and Sullivan in the United States, and Wagner and Berlage in Europe. A similar genealogy can be drawn where Semper's theoretical work is concerned.

Mallgrave's monography on Semper is a remarkable study of one of the most influential Central European architects of the 19th century. Mallgrave organizes his material congruently to Semper's biography around four geographical centers: the early career in Dresden, the

difficult years in exile in London, the stay in Zurich, where he was in charge of establishing the first program of the newly founded school of architecture at the Polytechnicum, today's ETH Zurich), and the final years in Vienna, where success and failure were closely intertwined.

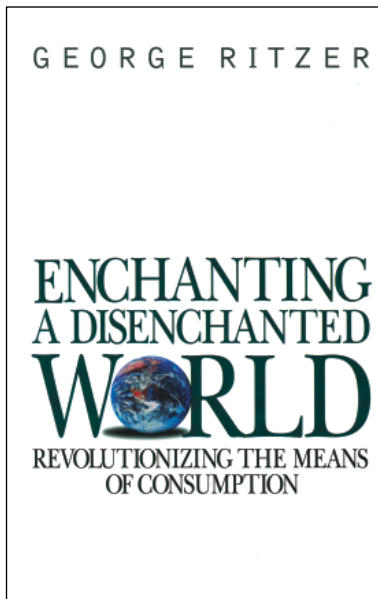
Of particular interest to Mallgrave is the architect's association with Richard Wagner, the German composer, and with the philosopher Friedrich Nietzsche. Mallgrave points to the importance of the notion of "theatricality", a concept developed by Semper when working with Wagner on a theater project in Munich, but not reserved to theaters as design topics. Rather, it was Semper's general belief that architecture was in the service of a higher social purpose, of entertaining, but, more important, of educating its patrons. Architecture was to provide the spatial setting, the scenographic stage for social rituals; one of its functional purposes being that of making spectators aware of the larger community for which they served.

The development of the concept of "theatricality" is for Mallgrave the seminal idea of Semper's *oeuvre*, and he treats it very convincingly. Also highly stimulating are the chapters on the major controversies of the times, such as polychromy and style. Semper had a vast repertoire of knowledge, especially regarding building theory and the history of building technology. His expositions on these topics led to a false understanding of the Semper as a rationalist and darwinist where, as Mallgrave points out, he actually conceived of architecture as a spiritual and aesthetic endeavour.

Mallgrave's mastery of his subject and his knowledge of German architecture theory and history of the 19th century is exemplary. His book is a very serious and convincing effort towards the restoration of Semper's place in the history of modern architecture.

Oya ATALAY FRANCK

ETH, Zurich



GEORGE RITZER

ENCHANTING A DISENCHANTING WORLD, REVOLUTIONIZING THE MEANS OF CONSUMPTION

In the last half century, a revolutionary change has occurred in the places in which we consume goods and services, and we have witnessed the emergence of a great variety of new means of consumption and their explosive development. This change has a profound effect not only on the nature of consumption but also on social life. Having depicted the monotony imposed upon our lives by the process of modern rationalization in "The McDonaldisation of Society", George Ritzer discusses in his "Enchanting a Disenchanted World, Revolutionizing the Means of Consumption" how those in control of the means of consumption reenchant the world by making it a fun place to encourage unlimited consumption. He attracts attention to the fact that the megamalls like Disneyworld, restaurant chains, elaborate casinos, deluxe cruise ships and enormous theme parks were all developed by capitalism to boost or even impose consumption and he defines them as "the cathedrals of consumption" because of the quasi-religious, 'enchanted' nature of those settings.

Ritzer analyses the interrelation between the new means of consumption and such factors as the developing media, advertising, transportation and communication sectors, consumption increasing proportionately to the increasing leisure time and turning into a form of entertainment in the given magical, fantastic environments, and the provided financial possibilities such as checks, electronic debits to bank and credit card accounts that become more and more widespread. Dealing with the increase in our consumption within the concept of hyperconsumption, the author characterizes the worldwide domination of those new means of consumption not as globalization but as "the process of Americanization" to emphasize the impact of the American cathedrals of consumption on the rest of the world and the export of the patterns of consumption across the globe.

Considering the source of the concept of new means of consumption in terms of three theoretical perspectives including Marxian, Weberian critical

theory, and postmodern theory, Ritzer predicates on the Marxist theory the origins of the means of consumption whose success depends on just controlling and exploiting consumers. On the other hand, Max Weber's theory about rationalization provides an approach to enchantment and disenchantment. George Ritzer argues that the rationalization of the new means of consumption involves five basic strategies: efficiency, predictability, calculability, and control to replacement of human by non-human technology and the irrationality of rationality. He asserts that rationalized consumption leads to disenchantment, but the cathedrals of consumption must be reenchanting and must attract a sufficient number of consumers to get the desired profits through the mechanisms oriented to controlling and exploitation.

The postmodern social theory, which has been considered within the framework of Baudrillard's theoretical views, is evaluated in Ritzer's study as one accelerating the process of reenchanting consumers. Ritzer interprets that reenchanting process as creating spectacles through extravaganzas and simulations and he attracts our attention to the process of implosion in the worlds of shopping and fun, gambling and shopping, touring and consuming, fast food and superstores, malls, athletic stadiums, educational settings, cities and small towns, the real and the fake. The author underlines the fact that the obstacles between the different dimensions of time and space are removed through the means of consumption and that the spectatorial use of time and spatial constraints to consumption are manipulated, and he asserts that the cathedrals of consumption are rendered enchanted again and again in an atmosphere where time and space are made into a spectacle.

Mentioning also the competition among the cathedrals of consumption and that each tries to put on an extravaganza that is more astonishing than that of its competitors, the author states that high schools, colleges, museums, stadiums, airports, TV, the internet and

GEORGE RITZER
*ENCHANTING A DISENCHANTING
WORLD, REVOLUTIONIZING THE
MEANS OF CONSUMPTION*

(California: Pine Forge Press, 1999; second
edition Sage Publications 2004)

hardcover and paperback; 258p.

ISBN 0-7619-6101-1

even homes are now places to shop in. While defining that as the black hole of consumption and emphasizing the homogenization that means the international prevalence and sameness of the new means of consumption, he underscores the fact that everything that could be found inappropriate by consumers is subjected to sanitization.

Claiming that those new means of consumption have changed also the quality of social relationships and created a situation of indifference in which the interactions with others are minimized, Ritzer indicates that our mental habits are undergoing a transformation in favour of consumption.

Another claim of the author is that the new means of consumption have gone beyond making consumption fun and made it democratic by bringing in large numbers of people to buy more

goods and services. However, this does not mean that all people are equally able to gain access to all goods and services. Ritzer analyses how means of consumption differentiate depending on such factors as race, social class and sex.

Questioning the future of the means of consumption, the author deals finally with the concerns about the consumer society, consumerism, the cathedrals of consumption and the bewildering variety of goods, and as the most immediate issue puts forward the question of how to live a more meaningful life within a society increasingly defined by consumption.

George Ritzer provides an original and insightful analysis of the new means of consumption and how they are transforming our lives.

Mehtap SAĞOCAK

Uludağ Üniversitesi, Bursa



BİLİMSEL ELEŞTİRİ HAKKININ YANLIŞ KULLANILDIĞI BİR ÖRNEK ÜZERİNE

Akademik kariyer yapan ve kendini bilime aday bir insan için bir kitap yazmak ve bu kitabın yayımlandığını görmek tanımsız bir mutluluktur. Özverili araştırmalara dayalı bu kitabı, değerli gördüğü eş-dost ve akademik çevre ile paylaşmak ise hem bilimselliğin sosyal sorumluluğudur, hem de özel bir keyiftir. Hazırlanan bir kitabın beğenilmesi kadar eleştirilmesi de son derece doğal bir olgudur. Doğru, iyi niyetli ve yapıcı eleştiriler, bilimsel gelişme için gerekli ve kaçınılmaz bir süreçtir. Ancak bir eleştiri, bilimsel kriterler ve etik kurallar çerçevesi içinde yapıldığı takdirde saygındır, dikkate alınmalıdır. Yanlış bilgilendirmeye dayanan ve kişisel hakaretlere varan eleştiriler ise, akademik anlamda sadece karşısındakini yıpratmaya yönelik bir uygulamadır. Sayın İmamoğlu'nun kitabımın sözde tanıtımına yönelik olarak hazırladığı makalesini okuduğumda maalesef benzer bir durumla karşılaştım. Yazarın engin birikimlerine, fikir ve görüşlerine saygı duymakla birlikte, makale boyunca verdiği hatalı bilgi ve gerçek dışı saptamalar nedeni ile bu kitabın ana konseptini göz ardı etmiş olduğunu üzüntü içerisinde fark ettim. Bu nedenle

Sayın İmamoğlu'nun kaleme aldığı makaleyi okuyan bilim insanlarının yanlış fikir ve izlenimlere kapılmasını engellemek amacıyla aynı dergide bir cevap yazısı yazmaya karar verdim. Bu yazı, sadece ODTÜ Mimarlık Fakültesi'nin 2006/1 sayılı dergisinde yayınlanan makalenin hatalı saptama ve iddialarına karşılık vermek için hazırlanmıştır.

Sayın İmamoğlu'nun büyük bir dikkatle okuduğu belli olan kitabımın tanıtımına yönelik olarak hazırladığı makale, 1 ana başlık ve 3 alt başlık altında değerlendirilmiştir. Bu nedenle bir cevap niteliği taşıyan bu yazıda da aynı düzen benimsenerek yöneltilen suçlamalar, yazarın belirlediği düzen içerisinde cevaplandırılmıştır.

Sayın İmamoğlu, derginin 86. sayfa 2. paragrafında "Kitabın amaç ve kapsamının verildiği giriş bölümünden sonra, on küsur yıl önce aynı konuda yayımlanmış Geleneksel Kayseri Evleri kitabında olduğu gibi, Kayseri'nin doğal, sosyal, ekonomik ve kültürel belirleyicileri ele alınıp kültür ile mekan etkileşimi üzerinde duruluyor" eleştirisini yaparak, kitabımın, kendi kitabının adeta bir kopyası olduğu

GONCA BÜYÜKMIHÇI
KAYSERİ'DE YAŞAM VE KONUT KÜLTÜRÜ

(Kayseri, Erciyes Üniversitesi Yayınları No: 148, 2005)
Kayseri evlerine ilişkin 260 resim, 97 çizim, 248 s.

ISBN 975-6478-29-2

1. Yazarın, Mehmet Bezircioğlu ile yaptığı sözlü görüşmelere dayandırılarak "Mıççalı Mehmet Bey evi" olduğunu söylediği ev, tapu kayıtlarında İsmail Selçuki evi olarak geçmektedir. Bu çalışmada belirlenen ev isimleri, tapu kayıtları ele alınarak belirlenmiştir. Bu nedenle kitaptaki ev isimlerinin, yazarın kendi kitabında tapu kayıtlarına dayandırılmadan verdiği ev isimlerinden farklı olması son derece doğaldır.

2. Düzenlenen bilgi formlarını doldurması istenen aileler genellikle orta ve/veya yaşlı (40-80) yaş grubunu temsil etmektedir. Çalışmaya önemli katkı sağlayan bu insanlar; Ermeni kültürüne yönelik soruları (evlenme, boşanma, düğün, cenaze, bayramlar, oruçlar, eğlenceler vs.) kendi bilgilerine dayalı olarak yanıtlarken, 19.yüzyıl Kayseri'sinin sosyal yaşamına ve gündelik yaşam alışkanlıklarına yönelik bilgileri aile büyüklerinin anlatılarından hatırladıkları kadarını aktararak yardımcı olmuşlardır.

imajını vermeye çalışmıştır. Oysa ki bir araştırmayı bilimsel anlamda çözümleyebilmek ve yorumlayabilmek, ancak onu oluşturan alt birimlerin sentezini anlamakla mümkündür. Bu nedenle, bu konuda hazırlanmış "bütün bilimsel kitaplarda ve tezlerde" olduğu gibi konunun oluşumunu sağlayan doğal, sosyal, ekonomik ve kültürel belirleyicilerin ele alınıp değerlendirilmesi, gerekli ve doğal bir süreçtir. Sayın İmamoğlu'nun bu süreci sadece kendi kitabına maletmesi, sadece bu kitabı değil aynı konseptte hazırlanan yüzlerce kitap ve tezi de zan altında bırakmaktadır.

"Eserin Bilimsel Niteliği" başlığı altında incelenen bölümün ilk paragrafında, Sayın İmamoğlu tarafımı, "19. yüzyılda bir diğer azınlık grubunu oluşturan Rumların evlerinden nasıl ayırt edildiğini açıklamamak" la suçlamaktadır. Ancak kitabın giriş bölümünde "Kent içinde yer alan ve farklı kültürlerle ait olan konut örneklerinin yapısal ve mekansal çözümlemelerinin yapılması, ortak özelliklerinin ve farklılıklarının belirlenmesi ve bu *farklılaşmayı doğuran nedenlerin anlaşılabilmesine yönelik çalışmalar ancak, her bir toplumun kültürel değerlerinin belirlenmesi ve kültürün mekana nasıl dönüştüğünün incelenmesi ile olasıdır. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu gibi çok etnik gruplu ve çok dinli heterojen nüfus özelliklerine sahip bir ülkenin tüm farklı alt kültürlerinin araştırılması mümkün olamayacağından, bu çalışmada kültür/meکان etkileşim sistemi içinde karşılaştırılacak olan yapı grupları olarak Ermeni ve Müslümanların kendi kültürlerine ve ekonomik güçlerine bağlı olarak yapılandırdıkları konut örnekleri seçilmiştir.*" ifadesi ile bu konu açıkça belirtilmektedir. Sayın İmamoğlu'nun bu eleştirisi sanırım, kitapta yer alan bu açıklamayı gözden kaçırmamasından kaynaklanan bir hatadır.

Yine aynı paragrafta, kitabın kültürel değerler bölümünün hazırlanmasında kullanılan anketler eleştirilmekte, geçmişteki Ermeni kültürünü anlamak için, günümüzde yapılmış olan anket ve karşılıklı görüşmelerin "1990'lı veya 2000'li yıllarda uygulanmış olabileceği akla gelen böyle bir anketin, 19. yüzyılda yani 100-150 yıl, yaklaşık 4 veya 5 kuşak önce inşa edilmiş Ermeni evlerini ve bu evlerdeki Ermeni yaşam ve kültürünü anlamamıza ne derece faydası olacağı üzerinde durulmamıştır.

Anketi yanıtlayanların büyük bir olasılıkla içinde hiç yaşamadıkları, hatta yüzünü bile görmedikleri evler hakkında söyledikleri sözlerin bilimsel açıdan ne kadar geçerliliği ve güvenilirliği olabileceğini de okuyucuya bırakıyorum" sözleri ile bilimsel geçerliliği ve güvenilirliği olmadığı belirtmektedir. Geleneksel doku araştırmalarında çok sık kullanılan bir yöntem olan karşılıklı görüşme ve sosyal anketlerin, bu konuda çalışmaları ile tanınan bir bilim insanı tarafından neden bilimsel kabul edilmediği anlaşılammıştır. Kaldı ki, Sayın İmamoğlu kendi kitaplarında sürekli bu tip saptamaları kullanmış, "... Hanımın görüşleri, komşum ve hısmım olan ...nın anlatımı" gibi yer yer romantik, yer yer fenomenolojik anlatım biçimlerini benimsemiş bir kişidir. Eleştirisinde, sözlü araştırmaları bilimsel olmamakla nitelendiren İmamoğlu, Kitabıma yönelik eleştirileri içeren makalesinde bile, bilimsel olmadığını ifade ettiği bu yöntemden yararlanarak (1), gruplamalarda hata yapıldığını iddia etmekte, böylece kendi savını kendi çürütmektedir. Ayrıca, kitabımın 3. sayfasında "Çalışma sürecinde öncelikle geniş bir literatür taraması yapılmış, ancak doğrudan Ermeni kültürüne yönelik yeterli niteliklere sahip bir kaynak bulunamamıştır. Yapı sahiplerinin belirlenmesindeki en önemli belgelerinden biri olan tapu kayıtları araştırılmış, ancak ne yazık ki bu araştırma sonucunda da sağlıklı bir bilgi elde edilememiştir. Daha sonra sözlü kaynak taramasına başlanmış, Ermeni Patrikhanesi ile ilişkiye geçilmiş ve patrikhaneye bağlı Kayseri kökenli Ermeni aileleri (2) ile ilişkiye geçilerek hazırlanan anket formlarının doldurulması sağlanmıştır. Anket ve karşılıklı görüşmeler sonucu elde edilen bilgilerin literatür bilgileri ile sentezlenerek değerlendirilmesi çalışmalarının yanı sıra, 18. ve 19. yüzyıllarda kente gelen seyyahlar tarafından hazırlanan ve kentlerin fiziksel dokuları, nüfusu, etnik yapıları, ulaşım olanakları, topografyası, iklimi, ticari yaşamı, tarihi yapıları, halkın etnoğrafik kültürü, yaşam biçimi gibi konularda ayrıntılı bilgiler sunan seyahatnameler incelenmiş, ayrıca sosyal, yönetsel, ekonomik ve askeri bakımlardan Osmanlı tarihinin bilinmeyen yönlerini ve o dönemlerin yaşam koşullarını doğru olarak aydınlatabilecek en önemli kaynaklar

olarak gösterilen şer'îye sicilleri araştırılmış, 19. yüzyıl ikinci yarısı için bölge ve kent ölçeğinde mekansal yapıya ilişkin sayısal verilerin en doğru olarak bulunabileceği resmi kaynaklardan biri olan salnameler incelenerek, Ermeni kültürü ve yaşama biçimi hakkında olabildiğince detaylı bilgiye ulaşılmış, bu bilgiler eldeki rölövelerle birleştirilerek kültür ile konut arasındaki etkileşim çözümlenmeye çalışılmıştır." paragrafı, Ermeni kültürüne yönelik saptamaların, Sayın İmamoğlu'nun belirttiği gibi sadece anket ve karşılıklı görüşmelerle yapılmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Anketin yapıldığı tarih ve yerin belirtilmemesi eleştirmene göre bir eksiklik olabilir. Ancak bu anketler, doğrudan rakamsal sonuçlar elde etmek amacıyla yapılmış istatistiksel anketler değildir. Bu anketler, yabancı olunan bir toplumun kültürel değerlerini daha iyi tanımak amacıyla yapılmış sosyal çalışmalardır ve başarı ile sonuçlanmıştır.

Makalenin 2. sayfasının 2. paragrafında kitabımın adına yönelik olarak yapılan eleştiriye ise cevap verme gereksinimi bile duymuyorum. Her bilim insanının yılların bilgi birikimi ve emeği ile hazırladığı kitabına istediği ismi verme hakkı ve yetkisi vardır. Bu konuyu eleştirmek bence eleştiri maksadını aşan bir yaklaşımdır.

Aynı sayfanın 3. paragrafında Sayın İmamoğlu kitabımın mimarlık alanına katkısını sadece "Kitabın mimarlık alanına katkısı Kayseri ve yakınlarındaki evlerin yapım sistemleriyle ilgili verdiği bilgilerden oluşmaktadır" tanımı ile nitelemektedir. Bir kitabın eleştirel ortama sunulması ile birlikte olumlu ve olumsuz eleştiri alması son derece doğal bir süreçtir. 100 adet özgün çizim, 260 adet özgün resim ve tamamen özgün bir yorum içeren bu kitabın bilim dünyasına sadece yapım sistemleriyle ilgili bir katkı sağlayacağı yargısı tamamen Sayın İmamoğlu'nun kendisine aittir. Bu noktada kitabımı değerlendiren birçok bilim insanından ve bizzat YÖK Başkanı'ndan (3) kitabın bilim dünyasına yaptığı katkı ile ilgili takdir ve teşekkür yazılarının tarafıma iletilmiş olduğunu da ifade etmek isterim.

Bu yazıyı karşılıklı polemiğe dönüştürmemek amacıyla makalenin bu bölümünde eleştirilen; Ermeni-

Müslüman-Rum evi karmaşası konusundaki yazarın yorumları hakkında fazla detaya girilmeyecek, sadece, yoruma dayanmayan somut ifadelere cevap verilecektir.

Derginin 84. sayfasında yer alan "açık ve şeffaf olmama, bazı konuları belirsiz bırakma, gelecek çalışmaların önünü tıkama, belirsizliğe ve yanlışlığa düşmesine yol açma" gibi kişinin bilimsel kimliğine hakaret oluşturacak kadar ağır bir üslup içeren iddiaların, sadece evlerin bazılarının adlarının ve bulunduğu sokağın verilmemiş olmasına dayandırılması yersizdir. Kaldı ki, kitap bütününde her çizimin ve fotoğrafın tanımı, bulunduğu mahalle-köy adı, çekim veya çizim tarihi mutlaka sistematik olarak belirtilmiştir. (Örneğin: Pencere kepenk örneği, Germir/Kayseri, Çekim 2005) Bu saldırgan tutum karşısında, yazarın kendi kitabına tekrar dönmek mümkün değildir. Sayın İmamoğlu'nun, bu konuda bu kadar hassas olmasına ve başkasının kitabını hiç çekinmeden acımasızca eleştirebilmesine rağmen, kendisine ait olan "Kayseri Bağ Evleri" ve "Geleneksel Kayseri Evleri" kitaplarında evlerin çoğunun isminin, yerinin ya da yer aldığı sokak isminin verilmemiş olması ise gerçekten düşündürücüdür.

Sayın İmamoğlu, bu iddialarını bir adım daha ileri götürerek derginin 84. sayfasında "Bundan daha da önemlisi, yazarın seçtiği evleri hangi özelliklerine göre seçtiğini ve bu gruplamayı neye göre yaptığını okuyucuya aktarmama durumudur." ifadesini kullanmaktadır. Oysaki bu konu, kitabın 117. sayfasında referanslarıyla beraber açıkça belirtilmiştir. Sayın İmamoğlu, son derece dikkatle incelendiği belli olan bu çalışmanın ana konseptini anlamamış ya da anlamak istememiştir. Anlatım bütünlüğü içerisinde özgün çizim ve fotoğraflarla desteklenen bu kitap, Sayın İmamoğlu'nun görmek istediği gibi istatistiksel bilgilere dayanan, tez formatında hazırlanmış bir kitap değildir. Bu kitap, 20 yılın birikimi ile elde edilen bilgilerin sentezi olarak, sürekli bu çevrede yaşamışlığın ve araştırmışlığın verdiği duyumsamalar sonucu şekillendirilmiş bir yorum kitabıdır. Sayın İmamoğlu'nun "kitap, incelediği konuyu anlamaya çalışıp bulguları açık bir şekilde ortaya koymak yerine, adeta genellemelere gitmek isteyen bir tez niteliğine bürünmüş, genelleme yapma gayreti eserin

3. "Sayın Büyükmihçi, Büyük bir emek ürünü olan "Kayseri'de Yaşam ve Konut Kültürü" adlı kitabınızı aldım. Kültürel açıdan büyük bir çeşitlilik arz eden, ilimizle ilgili alan yazına kazandırdığınız bu değerli eseriniz için şahsım ve camiam adına size tebrik ve teşekkürlerimi sunar, başarılı çalışmalarınızın devamını dilerim. Sevgilerimle. Erdoğan Teziç".

birçok yerinde yazarı zorlamalara itmiştir.” ifadesinde nitelendirdiği “zorlama” aslında bir yorumdur. Gerçekte Sayın İmamoğlu'nun özellikle rakamsal verilere dayanan pozitivist bir yaklaşımda hazırlamadığım için eleştirdiği kitap, tamamen yorum ve sentezlere dayanmaktadır. Bu bence bir mahsur değil olumlu bir girişimdir. Kaldı ki, günümüz bilim anlayışında, artık Sayın İmamoğlu'nun istediği gibi tanımlayıcı (*descriptive*) çalışmalar geçerliliğini büyük oranda yitirmiş, senteze dayalı yorum çalışmaları önem kazanmıştır. İki kitap yazmış ve birçok tez yürütmüş olan bir bilim insanının tez formatı ile kitap formatını ayırt edebilmesi gerekir. Bu nedenle, sistematik bir düzen içinde hazırladığım kitabımda neden istatistiksel verilere dayanan tez formatı öngördüğünü anlayabilmiş değilim. Ayrıca ben Sayın İmamoğlu'nun tez öğrencisi de değilim. Tezlerini tamamlamış akademik yaşamını sürdüren bir öğretim üyesiyim, kendi özgün çalışmalarımın oluştuğu kitabımı da kendi bilimsel görüşlerim doğrultusunda yazma hakkına ve özgürlüğüne de sahibim.

Derginin 85. sayfasında yazarın uzun tanımlamalarla belirttiği ve yanılığa uğradığını iddia ettiğini sofalar değerlendirmesi, kitabımın 121,122 ve 123. sayfasında detaylı bir şekilde ele alınmış ve yazarla paralel bir görüş içerisinde yorumlanmıştır. Ancak “... çoğunlukla karanlık veya loş, soğuk, ifadeli, süslemesiz ve yalın, sıradan diyebileceğimiz mekanlardır. Mimari, sosyal, işlevsel ve sembolik değerleri de yüzlerce yılın kültürel birikimi ve sevgisi ile üretilen geleneksel kayseri sofaları ile karşılaştırılacak düzeyde değildir.” ifadesi, tamamen yazarın kendi yorumu olup, oldukça estetik çizgilere sahip olan Kayseri sofalarının yanlı bir bakış açısıyla değerlendirildiği izlenimi uyandırmaktadır. Estetik göreceli bir kavramdır. Soğuk ve sıradan olmakla suçlanan sofalar da kültürel bir birikimin özgün örnekleri olarak sentaktik ve semantik sorgulamalarda yeterince mimari ve estetik değere sahip oluşumlardır. Üstelik yazarın kendi yorumunu somut verilere dayanan bir eleştiri gibi sunması da bilimsel etiğe aykırı bir davranıştır.

Derginin 86. sayfasında yer alan “Büyükmişçi'nin tezini çürütecek bu örnekleri kitaba dahil etmemeyi

tercih ettiği anlaşılmaktadır.” ifadesi de doğru bir ifade değildir. Kitabın 117. sayfasında Kayseri’de yer alan 4 farklı ev tipinden bahsedilmiş, detaylı bilgi için de dipnot 288 verilmiştir. Bu sayfaya bakılacak olursa “tezimi çürüteceği için ele almadığım” iddiası ile betimlenen bu evlerin aslında Cumhuriyet Dönemi yapıları olduğu için ele alınmadığı açıkça anlaşılacaktır. Ermeni ve Müslüman evlerinin karşılaştırmasını içeren ve her iki toplumun da beraber yaşadığı bir dönemi ele alan ve geçmişteki benzer dönemlere de referans veren kitapta, heterojen nüfus yapısının varlığını sürdürmediği bir dönemi temsil eden 20. yüzyıl yapılarını ele almaması son derece normal bir yaklaşımdır. Ayrıca, dönemin ekonomik şartları gereği zorunlu olarak ele aldığım 18. yüzyıldan kalan Müslüman evleri ile 19. yüzyıl evlerini karşılaştırmam anlamında eleştirileri de düşünülürse, yazarın 20. yüzyıl yapılarının neden incelenmediğinin sorgulaması da hayli ilginçtir.

Yine aynı sayfada Sayın İmamoğlu, bilimsel bir eserde “olmazsa olmaz” diyebileceği 3 ilke belirtmiş ve bu başlıklar altında madde madde iddialarda bulunmuştur. Bu iddiaların cevabı da kendi düzeneği içinde aşağıda verilmektedir.

a. Nesnel ve objektif olma gereği:

Her ne kadar sayın İmamoğlu bu çalışmayı Ermeni propagandası yapan bir çalışma olarak nitelendirmiş ise de bu çalışma baştan sona objektif bir değerlendirme ile yazılmıştır. Yazar makalesinde, açıkça “Ermeni yanlısı bir tutum içerisinde” bulunduğumu ifade etse de ben gösterilmeye çalışıldığı gibi Ermeni yanlısı bir insan değilim. Her türlü dinsel ve etnik ayrımlara karşı olan bireysel ve akademik kimliğimle ben, bu toplumda Ermeni, Rum, Kürt, Laz, Çerkez gibi alt kültür ayrımı yapılmasına karşı bir insanım. Herkesi Türk Vatandaşı olarak görür, her gruba eşit mesafede dururum. Türkiye Cumhuriyeti için çalışan, bu topraklarda yaşayan, vergisini ödeyen insanların, bazı siyasi etkenlere bağlı olarak vatandaşlıktan soyutlanmasına ve bu tip ilkel davranışların bilim dünyasında yapılmasına kesinlikle karşıyım. Bilim objektiftir, bilim demokratiktir, bilim herkese ve her şeye eşit mesafede durmayı gerektirir. Bu tür düşüncelerle bilime tabular yerleştirmek ise son

4. "...Bu memleket bizim olduğu için bizim....biz bu toprakları yağurmuşuz, bu topraklar da bizi. Onun için en eskiden en yeniye ne varsa yurdumuzda, öz malımızdır bizim."

5. Ayrıca, Sayın İmamoğlu makalesinin bu bölümünde ev sahipleri ile yaptığı sözlü görüşmelere dayalı olarak birçok sav ileri sürmektedir. Bu da kendisinin ilk sayfalarda anket ve sözlü görüşme sonuçlarının güvenilirliği konusunda yazdığı onca söze aykırı düşmektedir. Kendisinin yaptığı sözlü araştırmalar değerli ve bilimsel olurken, bir başkasının yaptığı sözlü araştırmaların nasıl geçersiz olabileceği oldukça düşündürücüdür.

derece yanlış bir tutumdur. Ben bu kitapta Sayın İmamoğlu'nun belirttiği gibi bir "Ermeni propagandası" yapmadım. Hiçbir zaman da vatanına karşı ya da Ermeni yanlısı bir insan olmadım. Belki de bu tip eleştirilerin gelebileceğini öngördüğüm için kitabıma Sabahattin Eyüboğlu'ndan bir alıntı yaparak (4) başladım. Ben, Ermenileri Osmanlı'nın çok kültürlü yapısında yer alan alt gruplardan birisi olarak gördüm. Onların kültürlerini ve mimarilerini araştırdım. Siyaseten yıllarca bir arada kardeşçe yaşayan iki toplumu birbirine düşman etmeye çalışan insanları nefretle anıyor ve bilim adamı kimliğine rağmen bu kavgayı körükleyen bir üslupla, tamamen mimari ve objektif bir yaklaşımla yayımlanan kitabımı da bu çirkin kavganın bir alt ögesi gibi göstermeye çalışan bu yaklaşımı şiddetle kınıyorum.

b. Tutarlı ve Güvenilir Olma, Ayrıntılara Önem Verme: Derginin 88. sayfasında belirtilen "...19. yy sonunda Hıristiyan aileler inşa edilmiş evlerden biridir. Yazarın yüksek lisans tezinde incelemiş olduğu bu evi Müslüman grubuna koyması büyük bir şanssızlık olsa gerekir." ifadesi de diğer birçok ifade gibi hatalı ve yorumsal bir saptamadır. 1986 tarihinde hazırlanan yüksek lisans tezimde, geleneksel Kayseri evleri incelenmiş, ancak yapılar Müslüman veya Hıristiyan evi olarak kesinlikle gruplandırılmamıştır. Ayrıca, Yazarın iddia ettiği gibi söz konusu yapının sahiplerinin dini kimliklerine ilişkin hiçbir yorum da yapılmamıştır.

Yazarın kitabımın tutarsızlığına diğer bir örnek olarak verdiği, açıklama ise daha da ilginçtir. "...Ortadaki Bezircioğlu evinin sahiplerinden Mehmet Bezircioğlu ile 1996 yılında yaptığım görüşmede bu evin -doğusunda bulunan ve aralarındaki bir kapı ile birbirine bağlanan- Mıçça'nın Mehmet efendi ye ait olan evle bir bütün olarak 1835-1840 yılları arasında Markasoğlu adında biri tarafından yaptırılmış olduğunu, 1930 yılında evi satın alan 2 ailenin evi aralarında paylaşmış olduklarını ifade etmişti" denilmekte ve resmi tapu kayıtlarına bakarak "İsmail Selçuki Evi" olarak adlandırdığım yapının aslında "Mıçça'nın Mehmet Efendi Evi" olması gerektiği iddia edilmektedir. Yazar bu iddiasını daha önce bilim dışı olarak nitelediği karşılıklı görüşme yöntemi ile gerçekleştirdiği bir konuşmaya dayandırmaktadır.

Üstelik Sayın İmamoğlu makalesinde "Mıçça'nın Mehmet Efendi Evi" olduğunu iddia ettiği evi, "Geleneksel Kayseri Evleri" adlı kitabında (s:62 ,şekil 35h) "Bekir Erener Evi" olarak tanımlamıştır. Aynı evi benim tapu kayıtlarına dayandırarak "İsmail Selçuki Evi" olarak isimlendirmem daha nesnel ve bilimsel bir yaklaşımdır. Ayrıca Sayın İmamoğlu'nun kendi içinde düştüğü ikilemi de çözümlenmektedir.

Bu kitap, kendi teması ve konsepti kapsamında son derece açık ve tutarlı bir kitaptır. Dipnot, kaynakça, fotoğraf ve çizim sayısına bakıldığında ne kadar özenli bir çalışma yapıldığı açıkça görülmektedir. Bu bölümde Sayın İmamoğlu, kendi yorumlarına uymaması nedeniyle bu kitabı tutarsız ve güvenilir olmamakla suçlamaktadır. Bu, sağlıklı ve bilimsel bir yaklaşım değildir. Yorum bilimsel açıdan bakıldığında Sayın İmamoğlu ile benim yorumlarımın aynı, benzer ve/veya farklı olması doğaldır. Farklı bakış bir suçlama unsuru olamaz (5). Bilimsel kritik yapmanın yanlış bir örneğini yansıtan bu tip yorumlar bilimsel eleştiri hakkının yanlış kullanılması bağlamında, Sayın İmamoğlu'nun kendi adına son derece talihsiz açıklamalardır.

Makalenin bu bölümünde yer alan maddelerin cevapları aşağıda belirtilmektedir.

1. Bu maddede yazar mahalle ve sokak isimlerini özensiz kullandığını iddia etmektedir. Benim çalıştığım dönemde söz konusu edilen her iki evin de, envanter fişlerinde ve tapu kayıtlarında; Mahalle, Köy veya Mevki bölümünde Tavukçu Mahallesi, Sokak Bölümü'nde ise, Eğemenlik sokak yazmaktadır. Yazarın bu evleri neye dayanarak Büyükbahçebaşı Mahallesi'ne bağladığı anlaşılamamıştır.

2. Bu maddede belirtilen "Zennecioğulları Konağı"nın hatalı olarak "Mollaoğulları Konağı" olarak belirtilmiş olması saptaması doğrudur. Dikkatten kaçan bu ayrıntıyı fark ettiği için Sayın İmamoğlu'na teşekkür ediyorum.

3. Bu maddede yazar, kitapta "kent merkezinde tek örnek" olarak değerlendirilen ahşap payandalı ev dışında düzinelerce ahşap payandalı ev örneği bulunduğunu belirtmektedir. Ancak maalesef bahsedilen

bu "düzinelerce ev" günümüze ulaşamamıştır.

4. Yazar 4. maddede belirttiği ".....kapı tokmakları, kadın ve erkek kullanıcılara göre farklı biçimlerde şekillendirilmiş bir kapı tokmağı örneği olarak sunulmaktadır. Tokmaklar birbirleriyle aynı büyüklükte ve görünümündedir!" ifadesi ile yanlış bir örnek verdiğim izlenimi yaratmıştır. Ancak söz konusu fotoğrafta iki tokmak arasındaki oran ve biçim farklılıkları açıkça görülmektedir.

5. Bu maddede, "Kitabın 148. sayfasında bulunan 129 no.lu resim Camcıoğlu konağından değil, 258 no.lu resmin çekildiği evdendir." ifadesi kullanılmaktadır. Ancak Nize Köyü Camisi ve meydanını gösteren 258 no'lu resim ile 129 no'lu resimde gösterilen bir iç kapının neden eşleştirilmeye çalışıldığı anlaşılamamıştır. Maddenin devamında yazarın kendi kitabında aynı kapının şekil 46a olarak sunulduğu bilgisi ise doğrudur. Ancak yazar bu resmi kitabında sadece "eyvana açılan bir oda kapısı" olarak nitelmiştir. Bu durum; hem bu kapının Camcıoğlu Konağına ait olmadığı yorumunu ispatlamamakta, hem de yazarın bir başkasına (tüm bilgiler verilmiş olmasına rağmen) hiç çekinmeden yönelttiği "bilimsel açıklıktan uzak" "belirsizlik ve açık olmama durumu" gibi ağır ve keskin suçlamaları kendi çalışmalarını için geçerli görmediğini göstermektedir.

6. Sayın İmamoğlu'nun bu maddede "Yazar kitabında üst gelir grubuna ait evleri inceleyeceğini söylemiş ancak birçok durumda kararını göz ardı etmiştir. Örneğin resim 86'da Hisarcıktan verdiği ev örneği bir veya iki gözlüdür. Avlusu da avlu sayılmaz." tanımı ile belirttiği evlerden biri ilginç bir tesadüf eseri, şu anda içerisinde yaşadığım evdir. Söz konusu ev; iki katlı, harem ve selamlık bölümlerinden oluşan; 4 oda, sofa, tokana ve 2 köşk birimlerine sahip önemli bir yapıdır. Sayın İmamoğlu'nun avlu olarak görmediği mekan ise en az 100 m² genişliğinde olup günümüze ulaşabilen en güzel avlu örneklerinden biridir. Yine aynı maddede, "bir veya iki gözlü, önemsiz yapılar olarak" nitelenen ev de, Tavukçu Mahallesi'nin önemli yapılarından biridir. Aynı suçlamanın yöneltildiği Çizim 55'deki ev ise Germir' de yer almakta olup oldukça önemli bezemelere sahip, dönemin

zenginliklerini yansıtan önemli bir yapıdır. Sayın İmamoğlu'nun önemsiz olarak nitelendirdiği bu yapı, Kültür Bakanlığı tarafından, müze olarak düzenlenmek üzere kamulaştırılması düşünülen yapıdır. Bu saptamalar, Sayın İmamoğlu'nun bu yorumunun da son derece mesnetsiz bir tabana oturduğunu açıkça göstermektedir. Ayrıca Sayın İmamoğlu'nun Kayseri evleri içinde önemli bir yere sahip olan bu 3 evi neden kapsam dışı bırakmam gereken evler olarak nitelediği ve neye dayanarak bu evleri bir yada iki gözlü evler olarak tanımladığı da yine tüm iddiaları gibi yorumsal ve ucu açık bir ifadedir. Tam bu noktada yazarın hazırladığı makalesinin 84. sayfasında kullandığı şu ağır ifadeyi hatırlatmakta yarar görüyorum. "yukarıda sözünü ettiğim ve kitabın başından sonuna gözlenen bu belirsizlik veya açık olmama durumu özellikle Müslüman ve Ermeni evlerini temsil eden grupların oluşturulmasında görülmektedir. Ele alınan evlerin çoğunun ya adı hiç verilmemiş, ya da bulunduğu yer veya sokak belirsiz bırakılmıştır. Bundan daha da önemlisi, yazarın seçtiği evleri hangi özelliklerine göre seçtiğini ve bu gruplamayı neye göre yaptığını okuyucuya aktarmama durumudur. yani okuyucu yazarın bu kararı nasıl ve neye göre verdiğini bilmemektedir. Böyle bir durum hem okuyucunun esere olan güvenini sarsmakta, hem de ileride aynı konuda araştırma yapacak kimselerin yolunu tıkamakta, belirsizliğe veya yanlışlığa düşmelerine yol açmaktadır"

7. Bu maddede ise Sayın İmamoğlu, bir 19. yy. araştırmasında, 1950'de şehre gelen bir gezginin izlenimlerine neden yer verildiğini sorgulamaktadır. Böyle bir yaklaşıma katılmak mümkün değildir. Sayın İmamoğlu'nun bu yaklaşımı doğru ise ve 1950 yılında şehre gelip eski binaları yorumlayan insanların görüşü geçersiz sayılıyor ise 1992 yılında Sayın İmamoğlu'nun ve 2006 yılında benim yapmış olduğum çalışmanın da geçersiz sayılması gerekmez mi?

Sayın İmamoğlu'nun "**Başkalarının Fikir ve Düşünce Haklarına Saygı**" başlığı altında sorgulamış olmasına rağmen "**Ayrıntılara Önem Verme**" başlığının bu soru için daha uygun olduğunu düşündüğüm için "Yazar birçok esere referans verirken sadece yazarın soyadını ve eserin sayfa numarasını vermekle yetinirken bu eseri

her defasında çev. Mayda Saris. Kaynak: Kevorkian, H., Paboudjian P. Les Armenians, Dans L'empire Otoman, A la Veille Du Genocide olarak sunmaktadır." suçlamasını da burada cevaplayacağım. Referans vermenin dünya literatüründe kabul görmüş belli kural ve kriterleri vardır. Bunu her akademisyen çok iyi bilir ve Sayın İmamoğlu'nun tanımladığı gibi "uzun uzun referans vermek" deyimini bilimsel bir kavram değildir. Sistematik bir düzen içinde hazırlanan kitap bütününde referanslar konusu da, belirli ilkelere bağlı olarak özenle düzenlenmiştir. Metin içinde yer alan bütün dipnotlar; yazarın soyadı, adının kısaltılmışı, yayın tarihi ve sayfa numarası "Eravşar, O., 2000, s: 246" düzeni içerisinde verilirken, çizim ve resimlerin referansları, resmin veya çizimin kısa açıklaması, adı, bulunduğu kent veya yerleşim birimi, çizim ise çizim tarihi, fotoğraf ise çekim tarihi verilerek, çizimlerin kaynağı açık bir şekilde ifade edilmektedir. (Resimler; "Resim: 95, Tepe penceresi örneği, Tavukçu Mahallesi / Kayseri, Çekim: 1986" şeklinde verilirken çizimler; "Çizim 25, avlu cephesi örneği, Gavremoğlu Konağı / Kayseri, Çizim: 1952. Necibe Çakıroğlu'nun "Kayseri Evleri" adlı doçentlik çalışmasından alınmıştır." şeklinde verilmiştir.) Kitap bütününde eksiksiz uygulanan bu düzen, Sayın İmamoğlu'nun iddia ettiği gibi kesinlikle bir birbirleriyle farklılık içermemektedir. Yazarın, sadece yukarıdaki referansta belirtilen kitabı öne çıkardığını söylemesi tamamen yanlış, gerçek dışı ve kasıtlı bir tutumdur. Hiçbir anlam yükleyemediğim bu yanlış yönlendirmelerle Sayın İmamoğlu'nun; beni, çalışmamı, saygıdeğer jüri üyelerini ve Üniversitemi soykırım iddialarının ortasına atması ve bu bilimsel ve özgün çalışmayı siyasallaştırmaya çalışması son derece üzücü, düşündürücü ve kabul edilemez bir tutumdur.

c. Başkalarının Fikir ve Düşünce

Haklarına Saygı: Sayın İmamoğlu'nun 89. sayfada verdiği "fikir ve düşünce hakları bilim ve sanatın vazgeçilmez bir parçasıdır. Bilimsel gelişme süreklilik arz eden bir sürece dayalıdır. bu kurallar düşünceye ve insan haklarına saygının en basit gerekleridir." ifadesine katılmamak mümkün değildir. Dürüst ve ilkel bir çok akademisyen gibi ben de bu görüş ve ilkelere

yürekten katılıyorum. Kitabımın 104. sayfasında yer alan şu ifade "İmamoğlu çalışmasında, Özünde arazinin etken olduğu parselasyonun belirleyiciliğinde ortaya çıkan sokak, çıkmaz sokak ve meydan gibi fiziki birimlerden oluşan ulaşım ağının spontane bir biçimde oluştuğu izlenimine karşın hemen bütün boş alanlarda kullanılan doğal taş döşeme kaplamasından ve yapıların boyutlarına kadar her birimde örtülü bir planlamanın varlığından bahsetmekte, kentte sahipsiz boşluklar ve anlamsız dış mekanlara rastlanmadığını belirtmektedir (6). Gerçektende günümüze ulaşabilen sokak dokuları incelendiğinde, her yolun, her sokağın, her çıkmazın, sokak boyunca kurgulanmış her girinti ve çıkıntının belli nedenlerle belli işlevlere cevap vermek amacıyla oluşturulmuş anlamlı mekanlar olduğu görülmektedir. Kübik kütlelerin, dolu-boş oranları, ileri-geri hareketleri, dikeydeki kat yüksekliklerinin farklılaşan ince oranları, yapı köşelerinin "köşe sütünceleri" ile yumuşatılması, yapı öğelerinin kütle bütünü içinde oransal ve konumsal olarak yerinde ve olumlu kullanımı ve insani oranları ile doku genelinde yaratılan etki, gereken de bilinçli bir yaklaşımın dikkate değer sonuçlarıdır." sanırım bunun en açık delilidir. Ancak bu noktada benim de dikkat çekmek istediğim bazı noktalar bulunmaktadır. Kişi kendi makalesinde kendi görüşü olarak belirttiği bu düşüncelere gerçekten inanıyorsa, sistemi sadece kendisi için geçerli saymaz. Aynı haklar karşısındaki insanlar, düşünceler ve çalışmalar için de geçerlidir. Bu durum zaten demokrasinin ve akademik etiğin temel ilkesidir. Sayın İmamoğlu'nun başkasının fikir, düşünce ve çalışmalarına yaklaşım şekli ise, kitabıma yönelik eleştirilerden oluşan makalesinin üslubundan açıkça anlaşılmaktadır. Yayınladığı bu makale Sayın İmamoğlu'nun bilimsel ve etik kuralları herkes için değil sadece kendisi için geçerli gördüğünün açık bir ifadesidir.

Yazar makalenin takip eden bölümünde yine maddeler halinde bir çok suçlama yöneltmiştir. Bu suçlamalar da yine aynı düzen içinde madde madde cevaplanmaktadır.

1. Bu maddede belirtilen suçlama gerçekten doğrudur. Kitabımın 129. sayfasında yer alan resim gerçekten de Sayın İmamoğlu'na değil Sayın Necibe

6. İmamoğlu, V., 2000, 12.

Çakıroğlu'na referans vermektedir. Bu hata için Sayın İmamoğlu'ndan özür diliyor, ikinci baskıda mutlaka düzeltereğim bu hataya dikkatimi çektiği için de kendisine teşekkür ediyorum.

2. Kitabımın 129. sayfasında yer alan 97 no'lu resmin Mollaoğulları değil, Zennecioğlu Konağı olduğu uyarısı da doğrudur. Yine ikinci baskıda mutlaka düzeltereğim bu uyarı için de Sayın İmamoğlu'na teşekkür ediyorum.

3. Yazar bu maddede "Necibe Çakıroğlu'na ait olduğunu bildiğim 4 çizime de referans verilmemiştir." ifadesi ile beni örtülü de olsa bilimsel hırsızlıkla suçlamaktadır. Ancak, daha önceki bir çok maddede olduğu gibi bu suçlama da asılsız ve haksızdır. Nitekim bu referans kitabımın 125. sayfasında "Çizim 20/21/22/23. Necibe Çakıroğlu'nun Kayseri Evleri adlı doçentlik çalışmasından alınmıştır" ibaresi ile açıkça verilmektedir. Referansı açıkça verilmiş olmasına rağmen sanki hiç verilmemiş gibi gösteren yanıltıcı tutuma isyan etmemek mümkün değildir. Sayın İmamoğlu'nun bir insanın kişiliğine ve bilimsel kariyerine zarar verecek kadar ciddi suçlamaları yaparken, daha dikkatli olması gerekirdi.

Makalenin izleyen bölümünde Sayın İmamoğlu "fikir ve düşünce konusuna gelince, yazar kitabının başlarında benim Kayseri üzerine yazdığım iki kitap ve bir makaleye referans vermişse de ilgili yayınlarda belirttiğim çeşitli fikir ve görüşlerim için referans vermeye gerek duymamıştır." ifadesi ile kendi çalışmalarına yeterli referans verilmediğini belirtmektedir. Bu doğru bir yaklaşım değildir. Sayın İmamoğlu'nun yararlanılan her fikrine yeterince referans verilmiştir. Yazarın referans verilmediği savı ile maddelediği konuların hepsi genel kavramlardır. Sadece terimsel benzerliklere dayanan ve bu konuda çalışan herkesin hemen hemen benzer ifadeleri kullanmasının gayet doğal olduğu kavramsal çalışmaların tümünü sahiplenerek "az zaman harcıyıp az emek vermişim." veya "kendi yazdığım satırları okuyormuş gibi hissettim" ifadesini kullandığı bu bölümler, Sayın İlber Ortaylı'nın "Osmanlı Toplumunda Aile", Sayın Musa Çadırıcı'nın "Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik

Yapıları", Sayın Süreya Faroqhi'nin "Osmanlı Kültürü ve Gündelik Yaşam", "Osmanlı'da Kentler ve Kentliler", Sayın Kazım Arısan ve Duygu Arısan Günay tarafından yayına hazırlanan "Osmanlı Adet ve Merasimleri-Abdülaziz Bey" kitaplarından, bilgi birikiminden, anketlerden, aile büyüklerinden, yazılı ve sözlü kaynaklardan elde edilen bilgilerin sentezi şeklinde yazılmıştır. Sayın İmamoğlu'nun bu bölümü tamamen kendine maletmesi yanlış bir yaklaşımdır. Ayrıca yazar, her ne kadar okurken kendi kitabını okuduğu izlenimine kapılmış ise de, ben kitabımda Sayın İmamoğlu'nun poetik anlatım üslubundan farklı bir üslup kullandığıma eminim.

Makalenin son paragrafında yer alan suçlama ise, beni gerçekten üzümüştür. Kitabımın 19. sayfasının 2. paragrafında kullandığım "Türklerin Anadolu'yu işgalinden önceki bu dönemlerde..." cümlesi gerçekten İmamoğlu'nun yanlış bakışıyla değerlendirildiğinde hiç de uygun bir tanımlama olmamıştır. Bu cümleyi kurarken asla Sayın İmamoğlu gibi düşünmedim. Kitabın, 144. sayfasında yer alan "1071 Malazgirt savaşından sonra söz konusu mozaığe yeni ve ağırlıklı bir gurup olarak Türklerin de katılmasıyla birlikte yeniden yapılanan Anadolu, siyasi otoriteyi ellerinde tutan Türklerin hoşgörülü politikasına bağlı olarak yakılıp yıkılmamış ve kendine özgü özelliklerini kaybetmemiştir." cümlesi bunun açık bir delilidir. Zaten aksini iddia etmekte bilimsel ve etik olarak doğru değildir. Ancak bu hatayı neden yaptığımı araştırdığımda, bir önceki paragrafta "ilk Selçuklu fetihleri zamanında..." ifadesinde, fetih kelimesini kullandığımı, aynı paragrafta ise, "Bizanslıların XI.yy başlarında, Doğu Anadolu'yu istila ederek..." anlatımında istila kelimesini kullandığımı fark ettim. Aynı kelimeyi üst üste kullanmamak için; fetih, istila, işgal gibi yaklaşık eş anlamlı kelime seçiminden kaynaklanan bu hata 2. baskıda mutlaka düzeltilecektir. Yayın öncesi kitabımı okuyarak olası yazım yanlışlarımı araştıran tüm yakınlarımın da gözünden kaçan bu açığın tespiti için Sayın İmamoğlu'na teşekkür ederim. Ancak bir kelimenin kullanımından yola çıkarak tüm kitabı ve beni zan altında bırakan "soykırım iddiasını olağanlaştırılan bir kitaba güvenle itibar edilmesine ne kadar hoşgörülle

bakılabilir, bilmiyoruz.. Büyükmihçi'nun Anadolu'nun fethini işgal olarak nitelendirmesi, kendi ülkesine batı kaynaklı bir şekilde yaklaştığı izlenimini vermektedir" ifadesi kesinlikle vatansever kimliğime ve ahlaksal kişiliğime yöneltmiş haddini aşan bir ifadedir. Kabul edilmesi de mümkün değildir. Sayın İmamoğlu'nun garip suçlamalarını neredeyse vatan haini ilan edilecek kadar acımasızca sürdürmesi bu yazının amacını makalesinin başında belirttiği gibi "kitapla ilgili bilimsel bir değerlendirme yapmaya karar verdim" gibi masum bir amaçtan çok uzağa taşımaktadır.

Son derece doğal olan bilimsel kritik yapmanın da belirli kuralları ve üslubu vardır. Sayın İmamoğlu bu etik kurallardan çok uzaklaşmış, eleştiri adına bir çok yanlış bilgi vermiş, makaleyi okuyan insanları yanlış yönlendirmiş, kendi yorumlarını mutlak doğru gibi göstermiştir. Daha da önemlisi yoğun tempoları içinde bir görev bilinci gereği bu kitabı değerlendiren jüri üyelerini ve saygın bir üniversiteyi zan altında bırakmıştır. Konusunda uzman kişilerden oluşan jürinin özgün bakışının eleştirilmesi, saygıdeğer bir üniversitenin bilimselliğinin sorgulanması bence haddini çok aşan bir yaklaşımdır.

Bilimsel eleştiri başlığı altında, maksadını aşan bir boyuta taşınan bu makalede, objektif bir yaklaşımla bilimsel kriterlere bağlı olarak yazdığım kitabımın "soykırım iddialarını destekleyen yanlış bir kitap" şeklinde yorumlanmasını, vatanına sevgi ve saygı ile bağlı benliğimin "Ermeni yanlısı", "kendi ülkesine batı kaynaklı yaklaşım sergileyen bir kişi" gibi değerlendirilmesini, akademik kimliğime yönelik "bilimde açık olmamak" ve "gelecek kuşakların önünü kesmek" gibi mesnetsiz iddiaları kesinlikle reddediyor ve hakaret boyutuna varan bu üslubu şiddetle kınıyorum.

Akademik dünyanın saygın bir topluluk olduğuna inanan, hiyerarşik düzen içinde çalışmalarından yararlandığımız hocalarımıza asla saygısızlık yapmak istemeyen bir kişi olmama rağmen, etik ve bilimsel kimliğime yönelik olarak yapılan bu hakaretlerin göz ardı edilemeyecek kadar kaba ve çirkin bir saldırı olduğunu düşünerek, hiç istemeden yazdığım bu yazıyı kitabımın 145. sayfasında yer alan açıklama ile bitiriyorum. Çünkü sadece bu açıklama bile Sayın İmamoğlu'nun böyle bir açıklamanın varlığına rağmen okuyucuyu ne kadar farklı yöne sürüklemeye çalıştığının açık bir delili olacaktır. "18. yüzyıl" dan itibaren Müslümanların var olan konut yapılarına 19. yüzyılın ikinci yarında gerçekleştirilen yasal düzenlemelerle birlikte eklenilen bu geniş, bezeli ve gösterişli evler genellikle batı ile ticari ilişkileri gelişmiş zengin Ermeniler tarafından yaptırılmış olduğu için bu tip evler bu bölümde Ermeni evleri adı altında verilmiştir. Gerçekte Osmanlı'nın batıya açılma dönemini yansıtan 19. yüzyılın ikinci yarısında batı etkisi altında şekillenen ve özellikle İstanbul da gelişen bu tip örneklerle tüm Anadolu kentlerinde rastlamak mümkündür. Bu bölümde verilecek olan Ermeni evleri tanımından referans alarak tüm Anadolu da rastlanabilecek olan bu tip evleri Ermeni evleri olarak tanımlamak doğru olmayacaktır. Bu tanımlamanın kayseri kenti ve yakın çevresindeki küçük yerleşim birimlerinde yer alan evler üzerinde gerçekleştirilen araştırmalar sonucu yapıldığı unutulmamalı ve tüm bu yapıların aslında Osmanlı dönemi Türk evi kavramının kültürel zenginliği yaratan önemli bir alt başlığını oluşturduğu kesinlikle gözden kaçırılmamalıdır."

Gonca BÜYÜKMIHÇI

*Erciyes Üniversitesi Mimarlık Bölümü,
Kayseri*

VACİT İMAMOĞLU

ELEŞTİRİYE YANIT HAKKININ KULLANILMASININ BİLİMSEL KOŞULLARI ÜZERİNE

ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi'nin 23. Cilt, birinci sayısında "Kayseri'de Yaşam & Konut Kültürü" kitabı üzerine yazmış olduğum eleştiri yazısıyla ilgili olarak dergi Derleyen'i Ali Cengizkan, Gonca Büyükmihçi tarafından yazılmış "Bilimsel eleştiri hakkının yanlış kullanıldığı bir örnek üzerine cevap hakkıdır" başlıklı bir yazı göndermiştir. Bir eleştiri yazısına ilişkin cevap yazısı yazmak ilgili kişinin doğal hakkı olduğu kadar dergimizi okuyan bilim ve mimarlık camiasının da sözkonusu eleştirilere ilişkin yanıtları öğrenme hakkı olduğuna inanıyorum. Ancak cevap hakkını bilimsel düzeyde kullanmanın da bazı koşulları vardır. Maalesef Büyükmihçi cevap hakkını, aşağıda açıklayacağım gibi, bilimsel düzeyden ziyade bu konudaki ilke ihlallerini örnekleyici nitelikte kullanma yolunu seçmiştir. Sözkonusu yazıda benimsenen üslupta yansıtıldığını düşündüğüm polemik ortamına girmek ne kişiliğime, ne de sayfalarımı işgal ettiğimiz ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi'ne uygundur. Dolayısıyla, aşağıda cevap hakkının bilimsel düzeyde kullanılabilmesinin gerekleri bakımından öğretici olabileceğini düşündüğüm bazı hususları açıklığa kavuşturmakla yetinecek, bilimsel bir kazanç sağlamayacağını düşündüğüm birçok konuyu okuyucuya bırakacağım. İlgili cevap yazısında Büyükmihçi'nin ihlal ettiği bazı ilkelerle ilgili sorunları şöyle sıralayabilirim:

1. Konuyla İlgili Söylenene Değil, Çarpıtılan Yeni Sava veya Kişiye Odaklanma Sorunu

Öncelikle, ben yazımın Büyükmihçi'nin ifade ettiği gibi bir kitap "tanıtım" veya "sözde tanıtım" yazısı olduğunu söylemedim. Bilakis bir eleştiri yazısı olduğunu açıkça belirttim. Büyükmihçi, sorduklarıma ve yazdıklarıma yanıt vermek yerine, genellikle kendi anladığına (veya anlamak istediğine) dayanarak, sözlerim üzerine çarpıtılmış yeni bir sav ortaya atıp, bu yeni savı kendince çürütme yolunu seçmektedir. İlgili literatürde buna "Saman Adam Savı" ("Straw Man Argument", Sternberg, 2005, 334) denir. Bu yolu izleyen kişi eleştirenin öne sürdüğü gerçek savla uğraşmak yerine, kendi

ürünü olan kolay çürütebileceği yeni bir sava saldırmayı seçer. Büyükmihçi da böyle bir yaklaşım sonunda ya "çelişkiler içinde" olduğumu, ya "haddimi aşan" beyanlarda bulunduğumu ifade etmekte; ya da yapılan eleştiriye "acımasızca" veya "saldırgan tutum" sergiler nitelikte addedip adeta "bu bana karşı yapılmış bir saldırıdır" (örneğin, "etik ve bilimsel kimliğime yönelik ... kaba ve çirkin bir saldırı" ifadesi) anlamına gelecek şekilde kişiselleştirerek konuyu saptırmaya çalışmaktadır. Hatta "yıllarca bir arada kardeşçe yaşayan iki toplumu birbirine düşman etmeye çalışan insanları nefretle anıyor ve **bilim adamı kimliğine rağmen bu kavgayı körükleyen** bir üslupla, ... kitabımı bu çirkin kavganın bir alt ögesi gibi göstermeye çalışan bu yaklaşımı şiddetle kınıyorum" ifadesiyle, kitabını eleştiren toplumlara birbirine düşman etme çabalarını körükleyen kötü biri gibi göstermeye çalışmaktadır.

İlgili sosyal psikoloji literatürüne göre, yukarıda özetlenen tavırda birkaç muhakeme hatası örneklenmektedir. Sergilenen tavırda öncelikle Latince "Kişiye Karşı" ("Ad Hominem arguments" veya "Against the Person", Sternberg, 2005, 334) olarak nitelenen hata türü gözlenmektedir. Bu yaklaşımda (eleştirenin söylediklerinin bilimsel savlarla incelenmesi ve cevaplanması yerine), doğrudan eleştirenin kendisine saldırarak çürütülmesi amaçlanır. Nitekim, sözkonusu cevap yazısında sergilenen tavırda Büyükmihçi'nin konuyla ilgili olarak örnekleriyle belirtilen bir eleştiriye kendisine yönelik bir saldırı veya hakaret olarak algılamayı ve eleştirene saldırma veya hakaret etme davranışıyla tepki vermeyi benimsediğini gözlüyoruz. Yukarıda sergilenen tavrın son kısmında ayrıca "Sopaya Yönelme" olarak düşünöbileceğimiz ("Appeals to Force" veya "Appeals to the Stick" anlamına gelen "Ad Baculum Argument", Sternberg, 2005, 334) bir hata türü de örneklenmektedir. Buna göre de kişi kendince sürdürdüğü savın sonunda vardığı sonucu kişiyi sindirme veya tehdit yoluyla kabul ettirmeye çalışır; örneğin, "kavgayı

körükleyen ... bu yaklaşımı şiddetle kınıyorum"; "**haddini aşan** bir ifadedir"; "İmamoğlu'nun garip suçlamalarını neredeyse **vatan haini** ilan edilecek kadar acımasızca sürdürmesi"; "uzman kişilerden oluşan jürinin özgün bakışının eleştirilmesi, saygıdeğer bir üniversitenin bilimselliğinin sorgulanması bence **haddini çok aşan** bir yaklaşımdır"; "bu üslubu şiddetle kınıyorum" gibi.

Yukarıda genel olarak açıklanan yaklaşımla ilgili bazı örnekler üzerinde duracak olursak:

1.1. Yazarın ondokuzuncu yüzyıl evlerini incelerken kullanmış olduğunu söylediği anket yönteminin böyle bir çalışma için uygun bir yöntem olup olmadığını sorgulamak istemiştin. Yazar kullandığı "cevap hakkında" benim özel araştırma yöntemini bilimsel bulmadığım (kendi ifadesiyle, "sözlü araştırmaları bilimsel olmamakla nitelendiren İmamoğlu") için ankete karşı çıktığımı, kendi kitaplarımda benzer yöntemler kullanmış olduğum için de çelişkiye düştüğümü belirtmiş; dolayısıyla, kendisini yok yere eleştirdiğimi ima etmiştir. Oysa benim sözel araştırma yöntemine hiçbir diyeceğim olamaz. Eleştiri yazımda da belirttiğim gibi, burada işaret etmeye çalıştığım **zaman** boyutuyla alakalı sorunlardır. Anket yönteminin 19. yüzyıl ile ilgili bir araştırma için ne derece uygun bir yöntem olduğunun sorgulanabileceğine işaret etmişim. Nitekim bilimsel çalışmalarda yazarların çalışmalarının eleştirilebilecek zayıf yanlarını bizzat kendilerinin dile getirip sözkonusu kısıtlılıkların veya olası sorunların nasıl aşılmaya çalışıldığını tartışmalarına, bilim dünyasında sıklıkla rastlanır.

1.2. Açık ve şeffaf olmama konusundaki eleştirilerimle ilgili olarak yazar, "sadece evlerin bazılarının adlarının ve bulunduğu sokağın verilmemiş olması" nı eleştirinin nedeni veya temel kaynağı olarak göstermektedir. Oysa bu sorun kitapta çok daha yaygın bir şekilde mevcuttur ve bazılarında aşağıdaki "tutarlılık" la ilgili kısımda değinilecektir. Eğer bir kitapta herhangi bir sav veya düşünce savunuluyor ve bu sav sıra sıra tablolar yardımıyla anlatılıyor ise (19. yüzyıl Ermeni evlerinin bir orta sofa, Müslüman evlerinin ise avlu etrafında düzenlendiği gibi), bu düşüncenin geçerli olup

olmadığı ancak verilen örneklerle açıklık kazanabilir. Önceki yazımda açıkladığım gibi, çok sayıda belirsizlik, aynı evi iki ayrı gruba yerleştirme veya Rum evlerini Ermeni evi olarak gösterme gibi hatalar, çelişkilere neden olup günümüz ve gelecek okurlarını yanıltmaz mı? Veya daha sonra yapılacak araştırmaları olumsuz yönde etkilemez mi? Örneğin, evler yok olduktan sonra bu konuya eğilecek insanlar zorlukla karşılaşmaz mı? Ya da ileride "Rum evlerini" inceleyecek bir araştırmacı bu kitapta "Ermeni evi" olarak gösterilen Rum evlerini değerlendirirken çelişkiye düşmez mi? Büyükmihçi bu gibi tamamen konuyla ilgili sorunlara işaret eden bir kimseye kendisinin "bilimsel kimliğine hakaret" suçlamasını yöneltmektedir. Yazar, evlerle ilgili ayırımını "Ermeni" ve "Müslüman" diye değil de "Hıristiyan" ve "Müslüman" diye yapmış olsaydı kendisine Rum evleriyle ilgili bir soru yöneltilmeyebilirdi. Ama konusunu Ermeni ve Müslüman evlerinin karşılaştırılması şeklinde belirleyen bir kişiye konuyla ilgili bu tip soruların yöneltilmesinin beklenmez mi? Bu durumda bir bilim insanından beklenen, gerek karşılaştırmalarında, gerek de ilgili eleştirilere yanıtlarında, yazdığı metinden somut örneklerle dayanan, tutarlı bir tutum sergilemesidir.

1.3. Kitabın birçok yerinde Ermenilerle ilgili bir tür taraf tutma eğilimi olduğu izleniminin verilmesi konusuna gelince: Bu konuyu eleştiri yazımın "nesnellik" başlığı altında çeşitli örneklerle yedi madde altında ayrıntılı olarak açıklamışım. Yazar, bu konuya açıklık kazandırmak, eleştirileri yanıtlamak yerine, konuyu tamamen saptırarak kendi ürettiği "saman adam savını" ve eleştireni eleştirmekte; yukarıda değinildiği gibi "iki toplumu birbirine düşman etmeye" çalışmakla, "kavgayı körükleyen bir üslup" kullanmakla suçlamakta ve bu tutumu "şiddetle kınamaktadır". İlginç şekilde bu tür tavır sergileyen kişilerin kendi ürettikleri savı hiç kuşkuyla düşmeden, hararetle savunabildikleri gözlenmektedir. Örneğin, Büyükmihçi kendi anlayışının İmamoğlu'nun söylediğini yansıttığından o denli emindir ki, örneğin, "Ben bu kitapta Sayın İmamoğlu'nun belirttiği gibi bir 'Ermeni propagandası' yapmadım" gibi ifadelerinde kendi anlayışını adeta İmamoğlu'nun ifadesiymiş gibi tırnak

içinde vermekten çekinmemektedir. Madde madde yöneltilen hususları cevaplamaktansa bilimle ve kendisiyle ilgili genel bazı ifadelerle konuyu saptıran tavır, yukarıda sözü edilen muhakeme hatalarına iyi birer örnek oluşturmaktadır. Bu vesile ile yazarın, kitabını eleştiren kişiyi “kavgayı körükleyen” biri gibi göstermek için, benim gibi Kayseri’de Ermeni komşularla ve arkadaşlarla sevgi ortamında oynayarak büyümüş ve halen sevecen ilişkilerini sürdüren birini muhatap almış olmasını, kendi adına büyük bir şanssızlık olarak telakki ettiğimi ifade etmek isterim.

Konuyla ilgili yazdıklarına kolaylıkla ulaşılabileceği için burada tekrarlamaya gerek görmüyorum. Sadece bir örnek verecek olursam, yazımda da ifade etmeye çalıştığım gibi, belki belli kesimlerce günlük dilde kullanılabilecek olan “Ermenilerin üstün yeteneklerini kullanarak ..” veya “zaten sanatçı bir toplum olan Ermeniler” gibi kalıpyargılara (*stereotypes*) dayalı ifadeler, bilimsellik savı olan herhangi bir metine veya söyleme uymadığından bilim insanları bu tür kalıpyargı içeren ifadelerden kaçınırlar. Hatta yalnız bilim insanları değil, belirli bir eğitim düzeyinde olan bilinçli insanlar da kalıpyargılı davranmaktan çekinir. Konuyla ilgili daha ayrıntılı bilgi için ilgili sosyal psikoloji literatürüne başvurulabilir (bakınız Taylor, Peplau and Sears, 2006). Ayrıca bu durum, hangi toplumla (İtalyanlar, Fransızlar, Çinliler vb.) veya sosyal grupla (kadınlar, erkekler gibi) ilgili olursa olsun, olumlu veya olumsuz tüm kalıpyargılar için geçerlidir.

1.4. Büyükmihçî’nin hem kitabı Türkçeye çeviren Mayda Saris’in adına yer verdiği, hem de nedense kullandığı Türkçe çevirisine değil de Fransızcasına referans vermeyi tercih ettiği, “Soykırım Öncesinde Osmanlı İmparatorluğunda Ermeniler” başlıklı kitap ile ilgili tepkilerine ilişkin birkaç hususu da açıklığa kavuşturmak gereğini hissediyorum. Eleştiri yazımda Kayseri ile ilgisi bile belirsiz sözkonusu “referans kitabının” konuyla ilgili, yansız bilimsel bir kaynak gibi gösterilmesini sorgulamak istemiştim. Nitekim sözkonusu kitaptan alınan 11 fotoğraftan dokuz tanesinin çekildiği yer bile belirsizdir. Bunların veya benzer şekilde Agos Gazetesi arşivinden alınan ve ne zaman, nerede

çekildiği belirsiz beş fotoğrafın veya 2003 yılında Kayseri dışındaki bir Ermeni kilisesinden çekilmiş olduğu anlaşılan iki fotoğrafın 19. yüzyıla odaklanan veya “*Kayseri’de Yaşam & Konut Kültürü*” başlığını taşıyan bir kitap ile ne ilgisi olabilir? Büyükmihçî cevabında konunun nüanslarını görmezden gelerek kendisine “Ermeni propagandası” yaptığının “söylendiği” gibi anlayışına uygun basit bir iddia oluşturmak ve eleştiri sahibini suçlamak yolunu seçmektedir. Büyükmihçî’nin kitabına yöneltilen eleştirilerin çoğundan kaçınarak hiç ilgisi yokken doğrudan eleştirenin kişiliğini hedef alan ifadelerinin, eleştiri yapan birinin ne gibi saldırılara muhatap olmayı göze alması gerektiğini de örneklediği kanısındayım.

Gerçi her iki yazıyı da okuyanlar Büyükmihçî’nin şahsına atfetmeye çalıştığı nitelemeleri gerçekçi şekilde değerlendireceklerdir ama öncelikle ilgili eleştiri yazımda açıkladığım bir düşünceme işaret etmek istiyorum: “Ermenilerin ve diğer Hıristiyanların Kayseri için çok önemli olduğunu, yüzyıllar boyu yeri doldurulması güç arkadaşlık, dostluk ve karşılıklı anlayış içinde kente zenginlikler kattıklarını; daha doğrusu Müslümanlarla sırt sırta verip hep birlikte kenti barış, kardeşlik ve sanat açısından herkese örnek olacak bir Osmanlı kenti haline getirdiklerini düşünüyorum.” (İmamoğlu, 2006, 91). Bu düşüncem bir yana, konuya daha genel açıdan yaklaşacak olursak, günümüzde bazı çevrelerin, tarihçiler arasında bile tartışmalı olan Ermeni tehciri konusundaki iddialarını (ABD’deki UCLA gibi bir üniversitede, Stanford Shaw örneğinde olduğu gibi, iddialarına ters düşen tarihçileri bile terörle sindirerek), fiziki ve psikolojik terörün ötesinde bir de yasa baskısıyla kabul ettirmeye, bilimsel olgu gibi ders kitaplarına sokmaya çalışmalarına tanık olmaktadır. Bu gerçekler karşısında bilim insanlarının da kendi faaliyetlerinde daha duyarlı, dikkatli ve bilinçli olmalarının gerektiği kanısındayım. Bilim insanı objektif ve açık fikirli olmak kadar neyin olgu, neyin yorum; veya neyin bilim neyin siyaset ürünü olduğu konusunda da kuşkucu ve dikkatli olmak zorundadır. Aksi halde kişi açık fikirli olduğunu zannederken, gözü kapalı bir biçimde birilerinin siyasal amaçlarına hizmet eder duruma da düşebilir. Belirli

çevrelerin siyasallaştırılan “soykırım” iddialarını veya yorumlarını bilimsel bir olgu gibi kabul ettirme çabalarında ne gibi etkilene yollarına başvurduklarıyla ilgilenenler, çağdaş sosyal psikoloji literatürüne başvurabilirler (Fiske and Taylor, 1991; Taylor v.d..., 2006).

2. Otoriteye Sığınma Yanlışı

Bir eser savunulurken konuyla ilgili olmayan otorite sahiplerinin desteğine sığınmış gibi bir izlenim uyandırmaktan kaçınılmalıdır. İlgili literatürde bu tür savlar kullanmak “Otoriteye Sığınma Savı” (“Ad Verencundiam Argument” veya “Appeal to Authority”, Sternberg, 2005, 334) olarak nitelendirilir. Benzer bir diğer hatalı sav da “Popülerliğe Sığınma” (“Argumentum as Populum” veya “Appeal to Popularity”, Sternberg, 2005, 335) olarak nitelenen muhakeme yönelimidir. Buna göre de kişi savını birçok kişinin kabul etmiş olmasına işaret ederek savunur. Örneğin, Büyükmhçı, “...birçok bilim insanından ve bizzat YÖK Başkanı’ndan kitabın bilim dünyasına yaptığı katkı ile ilgili takdir ve teşekkür yazılarının tarafıma iletilmiş olduğunu ifade etmek isterim” demektedir. Bir başkasının / başkalarının otoritesine sığınmak anlamına gelebilecek bu gibi tavırlar, bilim camiasında pek geçerli addedilmez (Kerlinger, 1973, 1-15). Kaldı ki, büyük olasılıkla kendisine yollanmış bir mimarlık kitabı için nezaketen bir teşekkür yazısı yollamış olan bir hukukçu, bir mimarlık çalışması için ne derece otorite kabul edilebilir?

3. Büyüklenme ve “Ben Artık Oldum” Yanlışı

Kişinin doğrudan konuyla ilgili açıklamada bulunmak yerine, kendini otorite veya yetki sahibi olarak göstermeye çalışması (veya kendi otoritesine sığınması) da geçerli bir bilimsel tavır kabul edilmez. Örneğin, yazarın “Ayrıca ben Sayın İmamoğlu’nun tez öğrencisi de değilim. Tezlerini tamamlamış akademik yaşamını sürdüren bir öğretim üyesiyim, kendi özgün çalışmalarımın oluştuğunu da kendi bilimsel görüşlerim doğrultusunda yazma hakkına ve özgürlüğüne sahibim”; veya “Her bilim insanının yılların birikimi ve emeği ile hazırladığı kitabına istediği ismi verme hakkı ve yetkisi vardır” türü ifadelerinde örneklediği gibi, “ben

artık oldum, dolayısıyla dilediğimi söyleme, yapma yetkisine sahibim” şeklinde anlaşılacak ifadelerden kaçınmak gerekir. Bilim dünyasında kişinin belirli bir unvana sahip olması, onun bilimsel anlayışının, kurallar çerçevesinde belirli bir düzeye gelmiş olduğunun varsayılacağı anlamına gelir. Bu varsayımın geçerliliğini kanıtlayacak olan ise kişinin tüm yaşamı boyunca göstereceği akademik etkinliklerin ve ortaya koyacağı ürünlerin düzeyidir. Dolayısıyla, bilimsel yetkinlik bir “müdüriyet” gibi sahip olunan değil, davranışlarla, ürünlerle sürekli kanıtlanması gereken/beklenen bir özelliktir. O nedenle, herhangi bir bilimsel eleştiri veya cevap hakkını kullanırken kişinin kendisinin veya bir başkasının statüsüne sığınmaktan kaçınması beklenir.

Benzer şekilde, bir bilim insanının kendini veya ürününü yüceltici öznel (subjektif) değerlendirmeler yapmaktan da kaçınması beklenir; örneğin, “başarı ile sonuçlanmıştır” veya “ben şöyle vatansever biriyim” anlamına gelebilecek ifadeler. Yazar ayrıca açıklama yapması beklenen durumlarda ısrarla kitabının “bir yorum kitabı” olduğunu vurgulamaktadır. “Yorum kitabı” denmesinin, yazarı sözkonusu yorumların dayanağını açıklama gereğinden kurtarması mı beklenmelidir? Okuyucu, sözkonusu yorumları, kanıtlarını sormadan veya sorgulamadan, yazarın “duyumsamalarına” güvenerek kabul etmek durumunda mıdır?

4. Tutarlılık İlkesine Uymama veya Gözardı Edebilme Sorunu

Bilimsel anlayışın en önemli dayanağı tutarlılık ilkesidir (Groat and Wang, 2002, 34-41). Kim tarafından yazılmış olursa olsun herhangi bir üründeki tutarsızlık eleştirilebilir. Böyle bir eleştiriye verilecek yanıtın da aslında tutarlılık ilkesinin ihlal edilmediğinin kanıtlanması şeklinde olması beklenir. Sözkonusu sorunu cevap yazısı üzerinden örnekeleyecek olursak: Yukarıda değinilen konuyla ilgili olarak, başlıkların amacı okuyucuya ilgili metnin konusu hakkında bilgi vermektir. Dolayısıyla, başlık ile metnin içeriğinin tutarlı olması beklenir. Tutarsız veya yanıltıcı olmamak kaydıyla tabii ki yazarlar uygun gördükleri başlığı koyabilirler. Ama örneğin, 19. yüzyılı konu alan bir metnin başlığı “*Kayseri’de*

Yaşam & Konut Kültürü" gibi günümüze ilişkin genel bir anlayışı yansıtır, bilim camiasında bu eleştirilebilir. Böyle bir eleştirinin başka hiçbir açıklama yapmadan, yazarının "istediği ismi verme hakkı ve yetkisi vardır" şeklinde yanıtlanması ise bilimsel anlayışa uymadığından bilim dünyasında istihza ile karşılanır.

Büyükmişçi bir yandan Kayseri'deki Ermenilerin ve Müslümanların birlikte uyum içinde yaşadığını belirtirken, diğer yandan Ermenilerin Müslümanlardan korunmak veya tehlikeli durumlarda saklanmak amacıyla mekanlar ürettiğine, onlarca kilometre uzunluğunda geçitler yaptıklarına değinmektedir. Tutarlı bir kişi, ya toplumlar arasındaki dostluk boyutunu vurgulamamalı, ya da herhangi bir örneğini görmediği gizli geçitleri ve saklanma yerlerini tablolarına işleyecek kadar geçerli kabul etmeden önce bir daha düşünmelidir.

Aynı şekilde belirli bir zaman diliminde, belirli bir kentteki evlerin incelendiği belirtilen bir metinde bu sınırlamaya uymayan her ifade, görsel malzeme vb., tutarsız bulunarak eleştirilebilir. Bir iki örnek verecek olursak,

i) 19. yüzyıl Kayseri'si ile ilgili bir metinde 2000'li yıllarda Kayseri dışında çekilmiş fotoğrafların yeri olabilir mi? (Bkz. Büyükmişçi, 48, 49).

ii) Kitabın 26. sayfasını tamamen dolduran Ermeni Patriği Mağakya Ormanyan'ın fotoğrafının seçilme nedeni ve kitabın konusuyla olan bağlantısı hakkında metin içinde ilgili resme atıfta bulunarak okuyucunun bilgilendirilmesi beklenmez mi? Ayrıca, konutlarla ilgili bir yazıda çok sayıda kilise ve din adamı fotoğrafı kullanılması uygun mudur? Eğer bunlar din kültürü açısından uygun görüldü ise o zaman da, Müslüman - Ermeni karşılaştırması konu edildiğine göre, kitapta neden Müslümanlarla ilgili resimlere de benzer şekilde yer verilmemektedir? Veya Ermenileri konu edinen bir metinde Rum kilise kapısına yer verilmesi, konuyla nasıl bağdaştırılmaktadır (sayfa 180 ve kitabın arka kapağındaki çizim)?

iii) Yazarın bir yandan "tüm Anadolu'da rastlanabilecek olan bu tip evleri Ermeni evi olarak tanımlamak doğru olmayacaktır." (Büyükmişçi, 2005, 145) yorumunu yapması, diğer yandan

da kitabın "ana konseptini" Ermeni ve Müslüman evlerinin karşılaştırması üzerine kurmaya çalışması ne derece tutarlıdır?

iv) Büyükmişçi çizimlere referansın nasıl verildiğini açıklarken, "Kitap bütününde eksiksiz uygulanan bu düzen, Sayın İmamoğlu'nun iddia ettiği gibi kesinlikle bir birbirleriyle farklılık içermemektedir" demektedir. Oysa 20, 21, 22, 23 numaralı çizimlerin Necibe Çakıroğlu'ndan alındığı bilgisinin (Büyükmişçi, 2005, 125), doğrudan çizimlerle ilgili dipnotlarda değil de, "eksiksiz" uygulandığı belirtilen düzenden farklı olarak apayrı bir dipnotta verilmesi nedeniyle sözkonusu kaynak, benim gibi bir okuyucunun gözünden kaçmıştır. Ayrıca kitapta yer ve/veya yıl belirtilmeyen birçok resmin varlığı da "eksiksiz" uygulandığı belirtilen düzen ile tutarlılık içinde değildir (örneğin, Resim 18, 22, 28-31, 33, 35, 45-47 gibi).

Bir kişi bu tip tutarsızlıklardan rahatsızlık duyup bunu ifade etmişse, yazardan, yukarıda değinildiği gibi "dilediğimi yaparım" anlayışına sığınmadan, tutarlılık ilkesine uygun savunma yapması beklenir. Yoksa bir kitap, yazarının "son derece açık ve tutarlı bir kitaptır" demesiyle tutarlılık kazanmaz.

5. Başkalarının Fikir ve Düşünce Haklarına Saygı İlkesinin İhlali

Büyükmişçi'nin etik anlayışı biraz karışık görünüyor. Benim Müslüman evlerindeki sofalarla Hıristiyan evlerindeki orta mekanın farklı olduğuna ilişkin değerlendirmem eldeki veriler çerçevesinde yapılmış bir değerlendirilmedi (İmamoğlu, 2003). Tabii farklı yorumlar olabilir. Ancak farklı değerlendirme yapan bir bilim insanının da kendi değerlendirmesini yine bilimsel veriler çerçevesinde savunabilmesi beklenir. Büyükmişçi'nin benim böyle bir düşünce belirtmemi "bilimsel etiğe aykırı bir davranış" olarak görmesi ise kendisinin bir kavram karışıklığı içinde olabileceğine işaret etmektedir.

Etik kavramı düşünce ve fikir haklarıyla çok yakından ilgilidir. Önceki yazımda açıkladığım gibi, Büyükmişçi benim telif haklarımı ihlal etmiştir. Nitekim hiçbir şekilde yadsınamayacak kadar açık ihlal niteliğinde olan bazılarını (kitabın 129. sayfasında bulunan bir cephe

çizimimi, Çizim 30 ve bir fotoğrafımı, Resim 97) kendisi de kabul etmiştir. Ancak ilginç olan, hala davranışının etik anlamının farkında olmamasıdır. Çünkü davranışının anlamının farkında olan bir kişiden beklenen davranış en azından “özür” dilemek olabilirdi. Oysa Büyükmihçi buna gerek duymamakta ve bu “ihlalleri” ortaya çıkardığım için bana “teşekkür” etmekle ve ikinci baskıda düzeltileceğini söylemekle yetinmektedir. Böylece mevcut etik sorun ortadan kalkmış mı olmaktadır? Kaldı ki gerekli referans verilse bile uluslararası etik ilkelerine göre sözkonusu “görsel malzemenin kullanımı için ilgili kişiden izin alınmış olması” gerekirdi. Sözkonusu çizim ve fotoğraf iznim olmadan kullanılmıştır ve gelecekte doğru referans verileceğinin söylenmesiyle veya gerçekten verilmesiyle etik bakımdan ihlal olgusu giderilemez.

Sonuç

Bu yazıda, başında açıkladığım nedenlerle Büyükmihçi’yi değil, söylemek istediklerimi daha iyi iletebileceğimi umduğum geniş okuyucu kitlesini muhatap almayı ve konuyu daha geniş bilimsel bir perspektife oturtmayı amaçladım. Büyükmihçi’nin kitabından veya cevap yazısından verdiğim örnekleri de, ele aldığım konuyu açıklamak amacıyla kullandım. Yazımın sınırları çerçevesinde ancak belirli sayıda örnek üzerinde durabildim. Ama konuyla ilgilenenler, başka örnekler için eleştiri yazıma ve Büyükmihçi’nin kitabına başvurabilirler. Eleştiri yazıma verilen cevabın içeriği, her ne kadar ülkemizde bilimsel eleştiri yapmaktan genellikle çekinmenin boşuna olmadığını örneklemiş olsa da, düşüncelerimizi

kanıtlar göstererek açık yüreklilikle ifade etmekten çekinmememizin önemli olduğuna olan inancımı hala sürdürmekte olduğumu ifade etmek isterim.

Vacit İMAMOĞLU

Mimarlık Fakültesi, ODTÜ, Ankara

Teşekkür

Konuya ilişkin sosyal psikolojik analizlerle ilgili katkıları için eşim, sosyal psikolog Prof. Dr. Olcay İmamoğlu’na teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

- BÜYÜKMİHÇİ, G. (2005) *Kayseri’de Yaşam ve Konut Kültürü*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri.
- FISKE, S. T. and TAYLOR, S. E. (1991) *Social Cognition*, McGraw Hill, New York.
- GROAT, L. and WANG, D. (2002). *Architectural Research Methods*, John Wiley and Sons, Inc.
- İMAMOĞLU, V. (2003) Decorative Sofa Walls of Traditional Kayseri Houses, XII. International Congress of Turkish Art. Amman, University of Jordan, 5-9 Ekim.
- İMAMOĞLU, V. (2006). *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, c. 23, s: 1; 83-92.
- KERLINGER, F.N. (1973). *Foundations of Behavioral Research*, Holt, Rinehart and Winston, NY.
- STERNBERG, R. J. (2005) Foolishness, in R. J. Sternberg and J. Jordan (eds.), *A Handbook of Wisdom: Psychological Perspectives*, Cambridge University Press, Cambridge.
- TAYLOR, S. E., PEPLAU, L. A., SEARS, D. O. (2006) *Social Psychology*, Saddle River, Pearson Prentice Hall, NJ.